

سهم ما در میراث جهانی

آشنایی با ویژگی‌ها و مشخصات ۹ اثر با ارزش ایران در فهرست آثار میراث فرهنگی یونسکو

حمید دهقان

اشاره

تاکنون در شماره‌های قبلی سلسله مطالب «میراث ما»، با اهمیت و جایگاه قلعه‌ها و نیز امازاده‌ها و آرامگاه‌ها در تاریخ، فرهنگ و میراث کهن ایرانیان آشنا شده‌ایم. هم‌چنین در شماره‌ی ۳ به مرور زندگی و آثار یکی از شخصیت‌های جهانی فرهنگ و هنر ایران، یعنی رودکی پرداختیم. این بار، با ویژگی‌ها و مشخصات ۹ اثر با ارزش ایرانی که تاکنون در فهرست ۹۰۰ گانه‌ی آثار میراث فرهنگی یونسکو به ثبت رسیده‌اند، آشنا خواهیم شد.

چغازنبیل

معبد چغازنبیل در استان خوزستان در ۴۵ کیلومتری جنوب شرقی شهر شوش، در ۲۰ کیلومتری هفت تپه و نزدیک کرانه‌ی غربی رود دز قرار گرفته است. چغازنبیل در سده‌ی سیزدهم پیش از میلاد توسط اونتاش ناپیراشا، پادشاه عیلام بنا شد. به کارگیری میلیون‌ها آجر و هزاران آجر نوشته‌دار

قابل معرفی در جهان، متأسفانه تاکنون فقط ۹ اثر خود را به ثبت جهانی رسانده است. با ثبت «کلیسای تادئوس» یا «قره کلیسا» و مجموعه کلیساهای اطراف آن در تیرماه سال جاری در سی و دومین اجلاس سالانه‌ی «کمیته‌ی میراث جهانی یونسکو» در ایالت «کبک» کانادا، تعداد آثار ثبت شده‌ی کشور ما در فهرست آثار میراث فرهنگی یونسکو به ۹ اثر رسید.

پیش از آن، آثار تاریخی چغازنبیل، تخت جمشید، میدان نقش جهان، تخت سلیمان، پاسارگاد، بزم سلطانیه و بیستون، جای خود را در میان آثار ثبت شده‌ی جهانی تثبیت کرده بودند. آشنایی با اهمیت هر یک از ۹ اثر ارزشمند کشورمان مسلماً شوق دیدار آن‌ها را در هر انسانی، چه ایرانی و چه خارجی، برمی‌انگیزد و می‌تواند به مثابه مکان‌هایی برای اردوهای دانش‌آموزی مدنظر ما باشد.

کشور ایران با تمدن هزاران ساله‌اش یادگارهای گران‌بهایی را از اقوام متفاوتی که در سراسر کشور زندگی کرده‌اند، در دل خود جای داده است. این آثار تاریخی ارزشمند از درایت، فرهنگ و اندیشه‌ی مردمانی حکایت دارند که با تلاش و کوشش، و دانش و هنر خود، نسل‌های آینده و مردم دنیا را به تحسین واداشته‌اند. در دنیای امروز، هر کشوری برای معرفی آثار تاریخی با ارزش خود، از هیچ کوششی دریغ ندارد و به همین دلیل، ۱۴۱ کشور جهان حدود ۹۰۰ اثر با ارزش جهانی را در فهرست میراث جهانی «یونسکو» به ثبت رسانده‌اند.

ثبت یک اثر در فهرست میراث جهانی یونسکو، توجه مردم جهان را به کشور دارنده‌ی چنین اثری جلب می‌کند. رغبت و علاقه‌ی جهان‌گردان برای سفر به چنین کشورهایی، از جمله مزیت‌های ثبت آثار جهانی به شمار می‌آید. کشور ما با دارا بودن صدها اثر ارزشمند

در این بنا، دانش و فرهنگ ایرانیان باستان را نشان می‌دهد. شکوه و عظمت زیگورات چغازنبیل با گذشت ۳۳۰۰ سال از پایه‌گذاری آن، هر بیننده‌ای را به حیرت می‌آورد.

چغازنبیل از بزرگ‌ترین بناهای باستانی ایران است که از خشت و آجر در زمینی به مساحت ۱۱ هزار مترمربع و در پنج طبقه ساخته شده است که ارتفاع آن در زمان آبادانی به ۵۰ متر می‌رسید. هر سال ده‌ها هزار گردشگر اروپایی و آسیایی برای دیدن این قدیمی‌ترین اثر معماری ایران به کشور ما سفر می‌کنند.

معبد چغازنبیل در قرن هفتم پیش از میلاد توسط آشور بانیبال، پادشاه آشوری تسخیر، غارت و تخریب شد.

محوطه‌ی تاریخی چغازنبیل، به همراه تخت جمشید و نقش جهان، در سال ۱۳۵۸ به ثبت جهانی رسید.

تخت جمشید

تخت جمشید یکی از عظیم‌ترین، باشکوه‌ترین و زیباترین مجموعه‌های تاریخی ایران و جهان است که حدود ۵۰ کیلومتری شمال شرقی شیراز واقع شده است. مجموعه‌ی تخت‌جمشید شامل کاخ‌ها، بخش‌های خدماتی، حصارها، شبکه‌های آبرسانی، آرامگاه‌های اردشیر دوم، اردشیر سوم و آرامگاه ناتمام داریوش سوم و بناهای دیگر است.

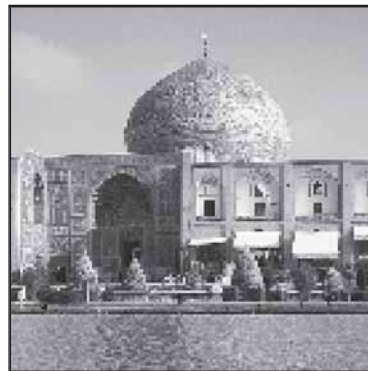
با ورود از پلکان ورودی، مناظر شگفت‌انگیز هر بیننده‌ای را به اندیشه و تفکر وامی‌دارد و چه احساس افتخاری در برابر این همه عظمت.

تخت جمشید نامی است که مورخان اسلامی بر این مجموعه نهاده‌اند. نام نخستین آن «پارسه کرته» بود و یونانیان به آن «پرسپولیس» گفته‌اند. لوحه‌های طلا و نقره و سایر آثار به دست آمده نشان می‌دهد که تخت جمشید

در سال ۵۱۸ پیش از میلاد، هم‌زمان با اوج اقتدار حکومت پارس بنا شده و داریوش اول جشن‌های ملی و مذهبی را با تمام شکوه و جلال در این مکان برپا می‌کرده است.

کاخ دروازه‌ی ملل، کاخ آپادانا، کاخ تچر، کاخ صدستون، کاخ سه دروازه یا تالار شورا، از دیدنی‌های مجموعه‌ی تخت جمشید به‌شمار می‌آیند.

نقش جهان

میدان نقش جهان در اصفهان، پیش از آن که شهر اصفهان به پایتختی ایران انتخاب شود، باغ بسیار بزرگی بوده است. در دوره‌ی شاه عباس اول، مشهورترین بناهای تاریخی اصفهان، مانند مسجد شاه (مسجد امام)، مسجد شیخ لطف‌الله، عمارت عالی‌قاپو و سردر بازار قیصریه، در این باغ ساخته شدند. میدان نقش جهان در قرن یازدهم هجری (۱۷ میلادی)، یکی از بزرگ‌ترین میدان‌های جهان به‌شمار می‌آمد.

در دوره‌ی شاه عباس و جانشینان او، در میدان نقش جهان نمایش‌هایی مانند بازی چوگان، جشن‌های ملی با چراغانی‌های باشکوه و رژه‌ی ارتش برگزار می‌شد. شب‌ها نیز، شعبده‌بازی، خیمه‌شب‌بازی و بندبازی هنرمندان و آواز قصه‌گویان در این میدان، مردم را سرگرم می‌ساخت. دور تا دور میدان، بازرگانان در غرفه‌های دو طبقه مشغول داد و ستد بودند که اکنون این غرفه‌ها به مرکز فروش صنایع دستی تبدیل شده‌اند.

تخت سلیمان

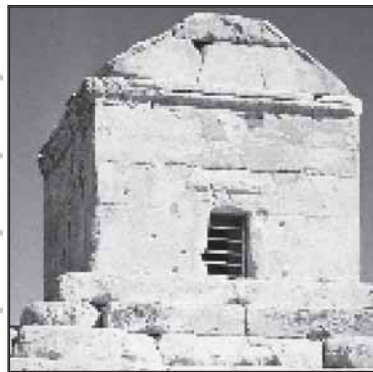
پس از ثبت سه اثر زیگورات چغازنبیل، تخت جمشید و میدان نقش جهان، ۲۴ سال طول کشید تا اثر دیگری از ایران در فهرست جهانی یونسکو ثبت شود و حالا نوبت مجموعه‌ی تخت سلیمان بود. این مجموعه در سال ۱۳۸۲ با قرار گرفتن در میان آثار جهانی، راه را برای ثبت آثار دیگر در سال‌های بعد از آن گشود.

تخت سلیمان یک بنای تاریخی پیش از اسلام است با وسعت ۷۵۰۰ هکتار، با مناظر طبیعی، دریاچه‌ای زیبا، آتشکده و محراب، و عبادتگاه‌هایی که محل نیایش پادشاهان ساسانی بوده‌اند؛ تابلوی زیبایی بی‌نظیری که در ۴۵ کیلومتری شمال شرقی شهر تکاب در استان آذربایجان غربی واقع شده است.

آتشکده‌ی آذر گشسب، یکی از سه آتشکده‌ی مهم دوران ساسانی، در این مجموعه قرار دارد. داستان‌ها و افسانه‌های فراوانی درباره‌ی تخت سلیمان، زندان سلیمان، تخت بلقیس، ازدهای سنگی سلیمان و دیوی که توسط حضرت سلیمان زندانی شد، روایت شده‌اند.

چشمه‌های آب گرم معدنی دامنه‌ی کوه زندان، مناظر طبیعی و روستایی با مردمی مهربان به نام «تازه‌کند نصرت‌آباد»، و طراوت دریاچه‌ای زیبا، گردشگران بسیاری را به تخت سلیمان جذب می‌کند. نزدیک‌ترین فاصله از تهران به تخت سلیمان، مسیر زنجان، نیک‌پی، دندی است.

پاسارگاد و ارگ بم

پاسارگاد و ارگ بم دواثر تاریخی دیگر هستند که پس از ثبت تخت سلیمان، به عنوان پنجمین و ششمین اثرهای با ارزش در سال ۱۳۸۳ در فهرست جهانی به ثبت رسیدند.

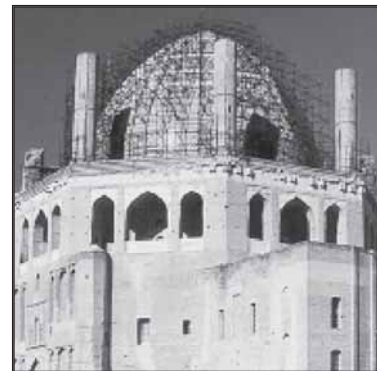
پاسارگاد یک اثر تاریخی ارزشمند به جای مانده از دوران هخامنشی است که در استان فارس در ۱۵ کیلومتری شمال مرودشت

قرار دارد. مجموعه‌ی پاسارگاد شامل آرامگاه کوروش، آرامگاه کمبوجیه، کاخ دروازه، کاخ بارعام، کاخ اختصاصی، دو کوشک، آب‌نماهای باغ شاهی، استحکامات دفاعی تل تخت، کاروان‌سرای مظفری و محوطه‌ی مقدس و تنگه‌ی بلاغی است.

پاسارگاد با گذشت زمان طولانی و با وجود تخریب‌هایی که در طول تاریخ بر آثار موجود در آن وارد آمده است، هنوز هم نمونه‌ی برجسته‌ای از نخستین مرحله‌ی تکامل هنر و معماری باستان و یک یادگار استثنایی از تمدن کهن سرزمین ایران به‌شمار می‌آید.

همچنین شهر باستانی بزم در استان کرمان، در گذشته به دروازه‌ی شرق ایران شهرت داشته است. ارگ بزم، بزرگ‌ترین بنای خشتی جهان در شمال شرقی شهرستان بزم، از لحاظ تاریخی شهرت بین‌المللی پیدا کرده است. حادثه‌ی دلخراش زلزله در سال ۱۳۸۲، موجب تخریب ۸۰ درصد از ارگ بزم شد و بسیاری از هم‌وطنان ما جان خود را در این فاجعه از دست دادند.

گنبد سلطانیه

گنبد سلطانیه در تیرماه ۱۳۸۴ به عنوان هفتمین اثر تاریخی ایران در فهرست جهانی میراث فرهنگی یونسکو به ثبت رسید. گنبد آجری و زیبای سلطانیه، پس از گنبد «سانتاماریادیفیوره» در فلورانس ایتالیا و گنبد «ایاصوفیا» در استانبول ترکیه، سومین گنبد عظیم جهان به‌شمار می‌آید.

گنبد سلطانیه در زمان حکومت سلطان محمد خدابنده (الجاتو) و ۷۰۰ سال پیش ساخته شده و یکی از بناهای باشکوه اسلامی است که گردشگران زیادی را از کشورهای جهان به سوی خود جذب می‌کند. معمار اصلی این بنای با عظمت، تاج‌الدین

علیشاه تبریزی و طراح بنا، خواجه رشیدالدین فضل‌الله همدانی نام داشته است. گنبد سانتاماریا که حدود صد سال پس از گنبد سلطانیه در ایتالیا احداث شده، از این گنبد تأثیر یافته است. مجموعه‌ی سلطانیه در ۳۰ کیلومتری شهر زنجان و در دشت سلطانیه واقع است.

بیستون

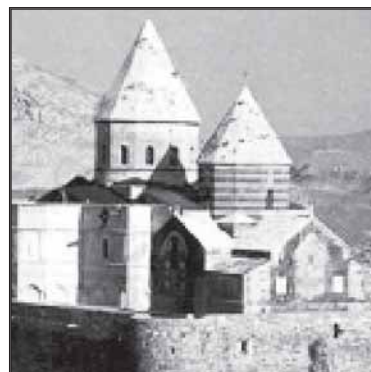

مجموعه‌ی بیستون در سال ۱۳۸۵ با ثبت شدن در فهرست آثار با ارزش جهانی یونسکو به مردم دنیا معرفی شد. بیستون در ۳۰ کیلومتری شمال شرقی شهرستان کرمانشاه واقع شده است. اسناد و مدارک باستان‌شناختی موجود، سکونت انسان را در دوران پارینه سنگی در این مکان ثابت می‌ماند.

مهم‌ترین اثر بیستون، کتیبه‌ای است که در سال ۵۲۰ پیش از میلاد به دستور داریوش اول، پادشاه هخامنشی، به طول ۲۰ متر و ۵۰ سانتی‌متر و عرض ۷ متر و ۸۰ سانتی‌متر بر دیواره‌ی کوه بیستون حکاکی شده است. در این کتیبه، پیروزی داریوش اول به سه خط عیلامی، بابلی و فارسی باستان نوشته شده است.

مجسمه‌ی هر کول، شیر سنگی، صفحه‌ی فرهاد تراش، کاخ خسرو، پل خسرو، پل بیستون، غار شکارچیان، کاروان‌سراهای شاه عباسی و ایلیخانی، نقش برجسته‌ی مهرداد دوم و بلاش و چندین نقش ارزشمند دیگر، از آثار مجموعه‌ی بیستون به‌شمار می‌آیند.

قره کلیسا

در تیرماه سال جاری (۱۳۸۷) در سی و دومین جلسه‌ی سالیانه‌ی کمیته‌ی میراث جهانی که با حضور نمایندگان ۲۰ کشور عضو یونسکو در ایالت کبک کشور کانادا برگزار شد، کلیسای قره کلیسا با دو کلیسای دیگر، همراه با دهکده و قبرستان قره کلیسا، به عنوان نهمین اثر با ارزش جهانی در فهرست میراث فرهنگی یونسکو به ثبت رسید.

قره کلیسا، معروف به تاده‌ی مقدس (طااطئوس)، در دهکده‌ی قره کلیسا، ۲۰ کیلومتری شمال شرقی شهر چالدران و در جنوب شهرستان ماکو واقع شده است. به باور ارمنیان، قره کلیسا نخستین کلیسایی است که به دستور مشربین و حواریون حضرت مسیح در جهان ساخته شده است.

روایت شده است، طااطئوس و بارتلمیوس، دو نفر از مشربین حضرت مسیح، در سال ۴۳ میلادی برای تبلیغ دین مسیح از شمال بین‌النهرین به آذربایجان وارد شدند. طااطئوس در شهر «آراداز»، مرکز پادشاهی سپادوک، پادشاه زرتشتی ارمنستان، تعداد ۳۵۰۰ نفر، از جمله دختر پادشاه را به دین مسیح آورد. پادشاه ارمنستان در سال ۶۶ میلادی فرمان قتل همه‌ی ارمنیان مسیحی شده، از جمله دختر خود را صادر کرد که اجساد آنان در محل فعلی قره کلیسا و اطراف آن دفن شدند. سال‌ها بعد، روی مزار طااطئوس مقبره‌ای ساخته شد و قره کلیسا برپا گردید.

هر سال در هفته‌ی اول مرداد، گروه کثیری از ارمنیان از سراسر جهان و شهرهای ایران، برای زیارت طااطئوس مقدس به قره کلیسا می‌روند. آن‌ها با یک هفته اقامت در چادرهایی که در اطراف کلیسا برپا می‌شوند، مراسم خاصی را انجام می‌دهند.

«کلیسای سنت استپانوس» در جلفا، یکی دیگر از کلیساهای مقدس مسیحیان جهان است که در قرن دهم تا دوازدهم میلادی بنا شده است. «کلیسای زرزر» (زور زور) نیز در نزدیکی روستای بارون چالدران واقع است. در سال ۱۳۶۷ با احداث سد بارون، به علت خطر آب گرفتگی، این کلیسا، با هنرمندی معماری با سابقه و نظارت میراث فرهنگی، به فاصله‌ی ۶۰۰ متری محل خود، روی صخره‌ای، در مکانی با ارتفاع ۱۱۰ متر، انتقال یافت.